

I'll just keep on

SZABADSÁG CSAK OTT VAN, AHOL NINCS PREKARIÁTUS!

BEVEZETŐ A *FORDULAT* 19. SZÁMÁHOZ

'Til I get it right.

Politika és filozófia. Ha ez a két „fogalom” egy lapon kerül említésre, onnantól már csak egy lépés az igazságosság, a közösség, továbbá – mivel egy társadalomkritikai folyóiratról beszélünk – a kapitalizmus kérdése. Bár a *Fordulat* legújabb számának nyitóblokkja kevésbé áll a filozófiai radikalizmus talaján, de már annyiban is kívül van a mainstream gondolkodáson, hogy felhívja a figyelmet napjaink egy antropológiai projektjére.

Ugyanis ne legyen kétségünk: napjaink neoliberalizmusa nem csak politikai, gazdasági és szociológiai „történet”, hanem antropológiai is. A neoliberalizmus a versenyre történő szocializálás programja; „nevelési regény”, amely még 2008 után sem veszít erejéből és önmaga által kívánatosnak tartott mivoltából. Napjainkban tehát a neoliberalizmus újabb reneszánszát éli, viszont Julian Nida-Rümelin írásából kiderül, hogy a német politikai osztály és az állampolgárok mennyire máshogy látják a neoliberális hegemonia fennállásának szükségességét.

A *Fordulat* tárgyalat blokkja (Igazságosság, elismerés, kapitalizmus) a 15-ös számhoz hasonlóan ismét német nyelvterületről merít, mégpedig egy korábbi, magyarul első ízben olvasható vitát illetően. E számunk többek között a kommunitarizmusra adott reflexiókat, korrekciókat mutatja be. Egy újabb tanulmányt közlünk Axel Honneth-től, emellett Karl-Otto Apel és Rainer Forst írásaival először találkozhatnak olvasóink.

Közösségelvűség és igazságosság kéz a kézben járó területek, melyek egyszerre feltételeznek határrajzolásokat, vagy akár csak ezen határok folyamatos revízióját. A válság válsága közepette álldogáló világ igazságosságkérdései – vagy inkább igazságtalanság-problémái – újra és újra elővetetnek velünk „rég” szerzőket is, mégpedig a jelen tapasztalataihoz igazított új kontextusban. Szücs László Gergely „Politikai igazságosságkoncepciók a világképek kontextusában” címet viselő tanulmányában Jürgen Habermas és John Rawls írásain vezeti keresztül az olvasót.

Ezt követően a prekariátus, prekaritás témáját járjuk körül. Két nyomós okunk is van arra, hogy csak körüljárásról, problémafelvetésről, vázlatos ismertetésről beszéljünk és ne részletes elemzéseket, kutatási programokat, vagy akár eredményeket közöljünk. Egyrészt egy nagyon újszerű, a nyugati társadalomtudományos diskurzusban is sokat kritizált fogalomról beszélünk, amelynek mind jelentése, mind használhatósága jelenleg széles körű vita tárgyát képezi. Nem világos, hogy egy mulandó divatkategóriával vagy a jövő ideológiai és politikai csatározásainak központi fogalmával állunk-e szemben, esetleg egy új struktúramodell alapkötetétélénél segédkezünk. Másrészt a magyar szakirodalom és közéleti diskurzus számára közel teljesen ismeretlen a prekaritás terminusa és a belőle képzett fogalmak. Ezért nem vállalkozhattunk többre, mint ezen fogalmak megismertetésére a magyar tudományos olvasóközönséggel, a velük kapcsolatos kezdeti viták elemzésére, illetve annak bemutatására, milyen társadalmi feszültségeket és emberi nélkülözéseket emelnek egyes szerzők ezen kategóriák segítségével az elemzés homlokterébe.

Utóbbi gondolat válasz arra is, miért éreztük fontosnak ezen szövegek megjelenését. A prekariátusban nem az az igazán fontos, amit ténylegesen megmutat, hanem amit (egyelőre) képtelen megmutatni. A prekariátus tematizálása a növekvő emberi létbizonytalanság és kiszolgáltatottság leírására, valamint megragadására tett kísérlet. Egy végtelenségig egyenlőtlen és igazságtalan világban eszközt kíván adni a döntéshozók, aktivisták és társadalomtudósok kezébe, hogy fellépjenek a jelenlegi technológiai szinten szükségtelen, tehát felszámolható és elkerülhető emberi szenvedés ellen azáltal, hogy a terminus ráirányítja a figyelmet: a jövő tervezhetetlensége széles tömegek osztályrésze. Ezt a korábbi jóléti konszenzus és viszonylagos létbiztonság talajáról képes megtenni, ennyiben ez az átmeneti szakasz teszi lehetővé a fogalom megalkotását. Ugyanakkor erről a kiindulóponttól az emberi nélkülözés és bizonytalanság csak nagyon kis szelete látható, ráadásul vitatható hangsúlyokkal; hiszen a Foxcon gyárban dolgozó munkás vagy a helyi képviselő földjén dinnyét szedő közmunkás bizonytalansága kevesebb figyelmet kap, mint a német munkanélküli vagy a projektalapon dolgozó operatőr helyzete – könnyen az az érzésünk támad, hogy nem látjuk a fától az erdőt. Ez pedig a prekariátus fogalmának súlytalanná válásához vezethet. Ugyanakkor az utóbbiak léthelyezetein keresztül rá is irányíthatja a figyelmet az előbbieké léthelyezeteire; megteremtheti a közös társadalmi cselekvés és fellépés kereteit – hiszen a fában is ott van az erdő. Ez pedig oda vezethet, hogy a terminus képes lesz annak megmutatására, amit jelenleg képtelen megmutatni. Természetesen a jövő kérdése, hogy a prekariátus ötlete csak egy mulandó villanás marad-e, vagy trójai falóként visszamelei a gazdasági és egyenlőtlenségi szempontokat a közbeszédbe – de talán pont ezért érdemes mindezzel részletesebben is foglalkozni.

A blokkot Szépe András cikke nyitja, amelyben az itt megjelenő tanulmányok összekapcsolása mellett a fogalom kitágításának és itthoni felhasználhatóságának irányába szólít fel közös gondolkodásra. Ezt követi Guy Standing – a prekariátus mondhatni „fő” teoretikusának – 2012-ben megjelent cikke, mely *Preariat, the New Dangerous Class* (Prekariátus, az új veszélyes osztály) című könyvének fő gondolatait is tartalmazza, és a jövőre vonatkozóan egy pokoli, illetve paradicsomi utat vázol fel. A következő cikk Mika Lavaque-Manty amerikában élő finn kutató egy az európai és amerikai kontextust, politikai kultúrát a prekariátus fogalma mentén összehasonlító tanulmánya. LaVaque-Manty cikke egy jól követhető érveléssel alátámasztott politikai filozófiai írás, amelyben arra keresi választ, miért nem alakult ki az észak-amerikai kontinensen a prekariátust tematizáló mozgalom, illetve általában milyen összetevők határozhatják meg, hogy adott társadalmi jelenség politikai jelentőségre tesz szert. A harmadik fordítás Mario Candeias egy a Rosa-Luxemburg Stiftungnál megjelent tanulmánya, amely azon francia szerzők ellen érvel, akik – véleménye szerint – a bourdieui habitusfogalom nyomása alatt a prekariátusra csak mint anómikus, apolitikus, leszakadó egyének gyűjtőhelyére tekintenek. Candeias

a prekariátusban a mozgástér növeléséért vívott küzdelem csíráját és a neoliberális uralom elleni bonyolult ellenállások szövetét véli felfedezni. Hozzá hasonlóan a következő cikkben, melyet két ausztrál kutató – Brett Neilson és Ned Rossiter – jegyez, szintén a prekariátus gyökereinek, valamint fordista munka- és társadalomszervezéséhez kapcsolódó voltának kritikáját olvashatjuk. A fordítás technikájában látják annak lehetőségét, hogy szélesebb körben feltárhassuk a prekaritás globális jelenségét. A blokk zárásaként pedig egy Ferge Zsuzsával készült interjút közlünk, ahol a kategória és a magyar kontextus viszonyának kérdését járjuk körül. Mindezt bízva abban, hogy ezzel is hozzájárulhatunk a fogalom meghonosításához, amelyhez nem elég egy egyszerű tükörfordítás, hanem a keretrendszerek és viszonyítási pontok különbségeire is reflektálnunk kell.

Szabadság csak ott van, hol nincs prekariátus! – hirdeti a bevezető címe. Tény, hogy hangzatos kijelentés, különösen akkor, amikor a „prekariátus” csapatai még csak most kerülnek „előállításra”. Lehet, hogy új, elégedetlen és „forradalmi” osztály születik, mely viszont már láncainál is többet veszíthet. Ha ez így van, úgy a felszabadulás nehezebb, mint valaha is gondoltuk.

Böcskei Balázs és Szépe András
(a Fordulat szerkesztője és a lap 19. számának társszerkesztője)